

РЕЦЕНЗІЇ

Василенко В.О.

Політична історія Великого князівства Литовського (до 1569 року) в східнослов'янських історіографіях XIX – першої третини XX ст. – Дніпропетровськ: НГУ, 2006. – 660 с.

Історія Великого князівства Литовського є органічною і невід'ємною частиною минулого етнічної території й народу України. У складі цієї багатонаціональної великої держави Центрально-Східної Європи у добу пізнього середньовіччя вони розвивалися в тісній та широкій інтеграції міжнародних і міждержавних контекстів. Саме тому вивчення концептуального осмислення політики й правової спадщини литовсько-руської держави у східнослов'янських історіографіях залишається актуальною науковою проблемою, оскільки сприяє подальшому більш повному та ретельному дослідженню подій в історії держави і права України епохи феодалізму. До того ж порушення у запропонованій монографії тема не була предметом спеціального вивчення, хоча багато її питань тією чи іншою мірою висвітлювалися окремими вченими, починаючи з часів зародження наукової східнослов'янської історіографії у XVIII ст.

У рецензованій праці вищезазначена проблематика розглядається автором у нерозривній діалектичній єдності її головних аспектів та складових частин – теоретико-методологічної і конкретно-історичної. Він переконливо обґрунтував актуальність теми, науково виважено встановив хронологічні рамки дослідження, детально та аргументовано проаналізував основні публікації, навівши розлогий історіографічний аналіз літератури, який засвідчує глибокі знання з даної проблематики, достатнє володіння методами історичного дослідження. Не викликають заперечення структура і план книги, яка побудована таким чином, щоби найповніше висвітлити всі важливі аспекти означеної теми.

Знайомлячись із працею, переконуєшся, що монографія В.Василенка характеризується оригінальністю й глибиною суджень, нетривіальним підходом до висвітлення досліджуваної проблеми – поряд з аналізом історіографії він фактологічно наповнює політичну історію ВКЛ. Зміст праці позитивно характеризує також новизна порушених і вирішених завдань, доказовість висновків та аргументованість узагальнень, значний особистий внесок автора у вивчення історіографічної проблематики, яка по суті вперше комплексно в такому аспекті й форматі досліджується в українській історичній науці.

Новизна монографії полягає також і в тому, що у ній уперше зроблено успішну спробу вивчити магістральні напрями еволюції дослідницьких поглядів східно-європейських історіографів на провідні проблеми історії ВКЛ та проведено скрупульозний аналіз існуючих в історичній науці концепцій із комплексу наукових проблем політико-правового устрою цієї держави. Працю насичено значною кількістю нових фактів, котрі дозволяють майбутнім ученим по-новому оцінити процеси розвитку литовсько-руської державності доби пізнього середньовіччя.

Аргументи, які наводить автор, засвідчують, що основні результати його дослідницького пошуку й аналізу достовірні та не викликають сумнівів, оскільки спираються на широке коло джерел та новітні методи наукової евристики. Достатньо аргументованими і цікавими є й ті положення книги, котрі стосуються історіографічного аналізу еволюції політичного та юридичного устрою литовсько-руської держави. Заслужують на увагу узагальнення, сформульовані науковцем у висновках, що мають конкретний, синтетичний характер, практичну спрямованість і є логічним підсумком усієї праці.

Проте ознайомлення з текстом монографії спричинило також появу кількох власних міркувань, котрі хочемо висловити автору як побажання щодо його майбутніх студій в означеній царині. Насамперед історіографічне дослідження, незважаючи на свою специфіку, як і будь-яке наукове історієписання, має спиратися на невикористані архівні джерела. У цьому – базова частина наукової новизни, глибина пізнання явища та з'ясування його сутності. Тому дещо дивує відсутність у пропонованій праці джерельного матеріалу, у даному разі найперше особистих архівів істориків, котрі досліджували політичні події у ВКЛ.

Оскільки назва «литовсько-руська держава» не була офіційною, а є штучним, кабінетним витвором, вона має писатися з малої літери. Крім того, автор, максимально литуанізуючи імена князів, мінімалізує «руськість» цієї держави. Традиційні ослов'янені імена литовських володарів уже давно закріплені й усталені в історичних джерелах та науковій літературі, тому, на нашу думку, цей прийом не додає якоїсь новизни чи оригінальності монографії. Проте ми залишаємо за автором право користуватися й такими назвами.

Навряд чи правомірно відлучати І.Линниченка від кола українських істориків. За дослідницькою проблематикою, походженням та, найголовніше, належністю до учнів В.Антоновича він є представником української (на той час «южнорусской») історіографії. Його політична і громадянська позиція тут ні до чого, адже йдеться про науку, а не про політику. Аналогічною є також проблема «ідентифікації» Д.Зубрицького, І.Шараневича, А.Петрушевича, котрих автор чомусь аморфно окреслює «галицько-руськими» вченими.

Не завадило б також подати у висновках узагальнену систематизацію й класифікацію вивченої за проблемою історіографії. Тобто більш чітко та конкретно окреслити основні напрями, школи, угруповання вчених за періодами (хронологією), тематикою досліджень, поглядами на історію, ідеологією, а також національною і територіальною ознаками тощо. Водночас цей важливий для історіографії праці підсумок відсутній. Можливо, тому немає згадки про існування школи «західноруського права» – групи вчених, яка, використовуючи новий тоді історико-юридичний метод, вивчала політичний устрій та внутрішню історію ВКЛ. Тим більше, що всі вони згадуються автором, але як окремі дослідники.

У цілому ж можна констатувати, що підготовлена В.Василенком монографія є солідним внеском до української історичної науки. Це завершена праця, в якій отримано нові науково обґрунтовані результати, що у сукупності вирішують поставлене завдання. Вона матиме суттєве значення не лише для історії, а й для політології, державо- і правознавства та історичної географії.

В.М.Заруба (Дніпропетровськ)

Проблеми регіональної історії в контексті загальноукраїнських подій. Наукові дослідження і документи. – К.: Синопис, 2009. – 208 с.

Під такою назвою у серії «Історія регіонів України» вийшов ювілейний збірник наукових статей та документів, підготовлений із нагоди 10-річчя діяльності Лисянської районної організації «Витоки» Національної спілки краєзнавців (НСК) України. Матеріали книги висвітлюють динаміку краєзнавчого руху в державі й, зокрема, на Черкащині, засвідчують внесок спілки «Витоки» у його розвиток, знайомлять читачів з історією та відродженням місцевого козацтва. Структурно вона складається з офіційної частини, наукових студій, матеріалів, спогадів та повідомлень. Додатки представлено документами, листами й фотографіями. У передмові академіка НАНУ, голови правління НСК України, Героя України П.Тронька і члена-кореспондента НАНУ О.Реєнта звернуто увагу на розвиток краєзнавчого руху у державі, зокрема у Черкаській області.

Офіційну частину збірника відкриває постанова Кабінету Міністрів України №908 від 16 жовтня 2008 р. «Про надання Всеукраїнській спілці краєзнавців статусу національної». Про роботу IV з'їзду НСК, що відбувся 28 жовтня 2008 р. у Києві, повідомляється у статті канд. іст. наук, доцента Л.Хойнацької. Результати діяльності організації «Витоки» у контексті розвитку краєзнавства Черкащини підсумовує розвідка канд. іст. наук, доцента, голови Правління Черкаської обласної організації НСК України В.Мельниченка та О.Березовської.

Важкими за значенням є матеріали наукового розділу, котрі складаються з досліджень фахівців із минулого України й Польщі, історії держави і права України, конституційного та міжнародного права й вітчизняного історичного краєзнавства. Процес вивчення селянського повстанського руху 1917–1923 рр. науковцями організації «Витоки» проаналізовано у статті канд. іст. наук, доцента, голови Лисянської районної організації «Витоки» НСК України В.Щербатюка.